

Sosyal Bilgiler Kapsamında Beşinci Sınıf Öğrencileriyle Yürütülen Ekiple Proje Tabanlı Öğrenmenin Etkililiği Üzerine Bir Çalışma

Dr. Mukaddes Erdem
Hacettepe Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
erdemm@hacettepe.edu.tr

Dr. Buket Akkoyunlu
Hacettepe Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
buket@hacettepe.edu.tr

Giriş

Bugüne kadar öğrenme, ya davranışlarda gözlenen değişme ya da yeni bilgiyi önceki bilgilerle ilişkilendirerek belleğe depolama olarak tanımlanmıştır. Bunlardan ilki, davranış odaklı öğretim anlayışını gündeme getirmiştir. Süreci görmeyen bu anlamıyla öğrenme ortamını düzenlemekten çok sonuçta elde edilecek ürüne (davranışa) yönelmiş olan bu öğretim anlayışı bireysel farklılıklar, öğrenmeyi öğrenme, öğrenilenleri yaşama transfer etme gibi önemine inanılan bir çok öğrenme ilkesinin öğrenme – öğretme süreçlerine taşınmasına engel oluşturmuştur.

Davranışçı anlayış olarak adlandırdığımız bu öğrenme anlayışının yaygın olduğu dönemde davranış öylesine önemli bir noktaya gelmiştir ki, bilgi bile davranışlaşıp birbirinden kopuk bağımsız birimlere dönüşmüştür. Bu bilgi parçacıkları arasındaki ilişkileri göremeyen birey, bunları yaşama transfer etmede de başarısız olmuştur. İşbölümünün ve ezberlenmiş bilginin çok önemli olduğu bu dönemde bilgi parçacıklarına sahip olmak başarı için yeterli bulunduğundan birey daha fazlasını istememiştir de.

İkinci tip tanımlama ise bilişsel anlayışları ifade etmektedir ve kısmen öğrenenin özelliklerini öne çıkarsa bile, öğrenme çıktılarına yönelmiş olması nedeniyle savunduğu ilkelere uygun öğretim ortamlarının oluşmasını sağlayamamıştır. En azından, bireysel farklılıkları, değerlendirme aşamasında göz ardı etmek durumunda kalmıştır.

Günümüz bilgi, teknoloji ve insan niteliklerine baktığımızda ise bu anlayışları savunup sürdürmenin olanaksızlığını görmekteyiz. Öğrenenin kendi zihinsel tasarım gücünü ortaya koymasını gerektiren bilginin akıl almaz biçimde artıp değiştiği, teknolojinin pek çok boyutuyla günlük yaşantımızın içine girdiği ve kullanıldığı bir dönemde yaşamaktayız. Günümüzde artık, bağımsız bilgi parçacıklarına sahip olan bireyler değil bunlar arasındaki ilişkileri görebilen, bilgiyi örgütleyip yeni bilgiler üretebilen ve ürettiği bilgiyi başkalarının hizmetine sunabilen bireyler istenmektedir. Dahası bireyler bu özelliklerle donanarak toplumda üretken bir yaşam sürdürmeyi istemektedirler. Bu koşullar altında öğrenme artık, öğrenenin zihinsel şemalarını sürekli yeniden örgütlemesi olarak tanımlanmaktadır. Öğretim ise, bu örgütleme sürecine destek olacak bir öğrenme çevresi yaratmaktan öte bir şey değildir. Öğrenme ve öğretimi bu şekilde ele alınca, sonucu değil süreci; başka bir ifadeyle hedefi değil yöntemi tartışmak bir zorunluluk gibi görünmektedir. Zira sonuç bizim kontrol altına alamayacağımız ölçüde bireyseldir çünkü öğrenene aittir. Süreç ise öğretene öğrenenin birlikteliğine dayanır. Bu birlikteliği sağlayacak anlayış ya da yöntemler söz konusu olunca da Proje Tabanlı Öğrenme Anlayışını tartışmak kaçınılmaz olmaktadır.

Proje tabanlı öğrenme, günümüzde eğitim sistemlerinin alması gereken biçimi göstermek için özenle seçilmiş üç temel kavramdan oluşmaktadır. Bu kavramlardan birisi öğrenme kavramıdır ki dikkati öğretene değil öğrenene çekmek açısından son derece önemlidir. Bir diğeri proje kavramıdır. Proje, tasarımı ya da tasarımı geliştirme anlamına gelen bir kavramdır ve öğrenmenin transferi ve tekil öğrenmeden çok belli bir amaca dönük ilişkisel öğrenmeye işaret etmektedir. Projeyi bir hedef olarak değil, alt yapı unsuru olarak ele almakla da proje tabanlı öğrenme, öğrenmenin ürün değil süreç boyutunu vurgulamakta ve öğrenmeyi arzulanan ölçüde bireyselleştirmektedir.

Yukarıdaki paragrafta da belirttiğimiz gibi proje bir tasarımıdır. Bu anlamıyla aslında gerçekleştirilmek istenen bir işin önceden zihinsel olarak görülmesidir. Projelendirme bir vizyona sahip olmayı gerektirir. Başka bir deyişle, daha başlangıç aşamasında süreci ve bitiş bütünü boyutlarıyla görebilmeyi gerektirir. Bu anlamda, sürecin işlem basamaklarını gerçekleştirecek beceriye sahip olmak önem kazanmaktadır. Böyle bir yapıyı öğrenmenin tabanına aldığımızda nasıl bir süreç karşımız çıkar? Her şeyden önce, projenin bireysel

olduğunu bir kez daha vurgulamak gerekir. Anlayışımızda öğretmeyi değil, öğrenmeyi vurguladığımızdan öğretmenin projesinden değil, tek tek öğrencilerin projesinden söz ediyoruz demektir. O halde, sağlıklı bir proje tabanlı öğrenme uygulamasında her bir öğrencinin sürecin sonunda ulaşacağı noktaya ilişkin bir öngörüsünün olması gerekir. Dolayısıyla, öğretmenler sadece kendilerinin bildikleri ve kendilerinin inandıkları hedefler yazmakla yetinemezler.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi sürecin işlem basamaklarını gerçekleştirecek beceriye sahip olmak önem kazanmaktadır. Proje Tabanlı Öğrenmede işlem basamakları ise aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Proje tabanlı öğrenmede temel adımlar

1. Hedeflerin belirlenmesi.
2. Yapılacak işin ya da ele alınacak konunun belirlenip, tanımlanması.
3. Takımların oluşturulması.
4. Sonuç raporunun özelliklerinin ve sunuş biçiminin belirlenmesi.
5. Çalışma takviminin oluşturulması.
6. Kontrol noktalarının belirlenmesi.
7. Değerlendirme ölçütlerinin ve yeterlik düzeylerinin belirlenmesi.
8. Bilgilerin toplanması.
9. Bilgilerin örgütlenip, raporlaştırılması.
10. Projenin sunulması

İşlem basamakları incelendiğinde, temel planlama aşamalarının ardından, bilgi toplama ve toplanan bilgileri örgütleyip raporlaştırma aşamaları gelmektedir ki; bu aşamalar, bilgi okur yazarlığı kavramını tartışmayı gerektirmektedir.

Bilgi okuryazarlığı kısaca bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma becerisi (AASL/AECT, 1998) olarak tanımlanmaktadır. Bilgi okuryazarı olmak bilgiye ihtiyaç duyulduğunda bunu hissetmek ve ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşmak, değerlendirmek ve etkili olarak kullanmaktır.

Bu becerilerin öğrencilere yüklediği sorumluluklar hem sınıf içinde hem de elektronik ortamda katılımcı, araştırmacı, bilgiye ulaşan ve bilgiyi kullanan bireyler olmaktadır.

Bu tartışmalar ışığında gerçekleştirilen ve aşağıda sunduğumuz çalışma, yukarıda vurgulanan görüşleri destekleyen bir örnek olarak değerlendirilmelidir.

Problem Cümlesi

Sosyal bilgiler dersi kapsamında beşinci sınıf öğrencileriyle yürütülen ekiple proje tabanlı öğrenmenin etkililiği nedir?

Yöntem

Bu çalışma gerçekleştirilen işlemler açısından deneysel, toplanan veriler açısından ise niteliksel bir çalışmadır.

Araştırma Süreci:

Bu çalışmada, Sosyal bilgiler kapsamında beşinci sınıf öğrencileriyle yürütülen ekiple proje tabanlı öğrenmenin etkililiğine bakılmıştır. Bunu gerçekleştirmek için iki özel okuldaki beşinci sınıf öğrencileri, sınıf öğretmenleri ve bilgisayar öğretmenleri ile çalışılmıştır.

Okulların birinde öğrenciler bilgisayar öğretmenleri ile, diğerinde ise sınıf öğretmenleri ile çalışmışlardır. Bilgisayar öğretmenleri ile yürütülen çalışmada, ülkelerin bütün yönleri birlikte incelenirken; sınıf öğretmenleri ile yürütülen çalışma da ülkelerle ilgili boyutlar ayrı ayrı incelenmiştir.

Bu ayrımlardan ilkinin nedeni, öğretmen yeterliklerinin öğrencilerin çalışmalarına yansımını görmektir. İkincisinin nedeni ise, problem farklılıklarının yine öğrenci ürünlerinde yaratması muhtemel farklılıkları ortaya koymaktır.

Projenin hedeflerine ve nasıl yürütüleceğine ilişkin öğretmenlerle birlikte bir planlama yapılmıştır. Çalışma planı aşağıda verilmiştir.

NASIL BİR ÜLKE İSTİYORUM?

HEDEFLER

1. Farklı ülkelerdeki insanların yaşama biçimlerini, teknolojiyi kullanmalarını, yönetim biçimlerini ve eğitim sistemlerini inceleyerek, kendi ülkesindeki insanlara ilişkin verilen konularda öneriler içeren bir rapor hazırlayabilme.
2. Takım olarak bir proje sürecini yürütebilme.

3. Projenin gerektirdiği araştırma ve bilgi toplama etkinliklerini gerçekleştirebilme.

4. Topladığı bilgileri, sunuş biçimine uygun olarak örgütleyebilme.

Yukarıdaki hedefleri gerçekleştirmek üzere yaptıkları proje çalışması sonucunda bir grup öğrenci poster sunumu bir grup öğrenci de elektronik ortamda sözlü sunum yapmışlardır. Sözlü sunum gerçekleştirenler aynı zamanda yazılı rapor da vermişlerdir. Ayrıca, öğrencilerden süreçte yaşadıklarına ilişkin de yazılı bilgi alınmıştır.

Çalışma, araştırmacılar tarafından hazırlanan “Süreç Değerlendirme” ve “Ürün Değerlendirme” formlarıyla değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi: Her grubun ürünleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde planlandığı biçimde gerçekleştirilen çalışmaların sonucunda öğrencilerin ürünlerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

Sınıf Öğretmenleriyle Çalışan ve Ülkelerin Farklı Özelliklerini Aynı Aynı Ele Alan Öğrencilerin “Nasıl Bir Ülke İstiyoruz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlardan Örnekler

Teknoloji Kullanımı

İnsanların teknolojiyi kullanımını sağlayarak ülkemizi hayalimizdeki ülke haline nasıl getirebiliriz, neler yapabiliriz?

- *Eğitimde televizyon ve bilgisayarın etkin kullanımını sağladık. İnterneti eğitimi yaygınlaştırmada kullanırdık. Televizyon programlarını ve internet sitelerini toplumun kültür ve sanat yönünü geliştirecek, ilgi çekici programlarla desteklerdik.*
- *Ulaşım problemlerinin çözümü için hızlı tren ve akarsulardan yararlanırdık. Hızlı tren teknolojisi için gerekli proje ve yöntemleri geliştirdik.*
- *Hastalıkların önlenmesi ve tedavisi için tıbbi araştırmalara ayrılan kaynakları artırır, nüfus planlamasını yaygınlaştırmak için televizyon ve internette yararlanırdık.”*

Günlük Yaşam

Eğitimde kaliteyi sağladıktan sonra yetişmiş insan gücünü değerlendirmek üzere yeni iş imkanları geliştirdik. İnsanların yaptıkları işten maddi ve manevi doyum almaları ve işsizlik sigortası sağlanması konusunda önlemler alırdık.

Vatandaşların sağlıkla ilgili hizmetlerden ücretsiz ve eşit olarak yararlanması sağladık. İngiltere’de olduğu gibi “gen” teknolojisini sağlık alanında faydalı olacak şekilde kullanırdık.

Ülkemizin belli başlı sorunlarından olan enflasyonu düşürerek ekonomik krizin aşılmasını sağladık. Üretimi artırıp, diğer yanda tüketim alışkanlıklarını kontrol altına alırdık. Tüketimi sınırlamak için karne sistemi getirir, her ailenin ihtiyacı kadar alışveriş yapmasını sağladık.

Ulaşım konusunda, karayollarından daha güvenli ve ekonomik olan demir yollarına önem verirdik. Başta İngiltere olmak üzere tüm Avrupa ülkeleri gibi ulaşımda demir yollarından daha fazla yararlanırdık. Hızlı trenlerin Türkiye’de kullanılıp, yaygınlaşmasını sağladık.

Bütün bu öneriler uygulanırsa, iyi bir sonuca gideriz. Bu da, ülkemizin kalkınmasına ve insanların daha mutlu bir yaşam sürmesine yardımcı olur. Bu önerilerimiz uygulandığında, ülkemiz en stresli ülke olmaktan kurtulup, en mutlu ülke olmaya doğru ilerler.

Eğitim Sistemi

“Her şeyden önce insanları hayata hazırlayacak iyi bir ilköğretim programları hazırlamalıdır. Bu programlar; çocukları düşünmeye, yaratıcılığa, iyi bir vatandaş olmaya yönlendirecek şekilde hazırlanmalıdır.

Hazırlanan programlarda ünite sayısını azaltılmalı, yaşamla ilgili konular programa alınmalı.

Böylece öğrenciler konuları daha iyi kavramış olurlar.

Bunun içinde iyi öğretmenler yetiştirilmelidir. Bu öğretmenler öğrencilerle iyi iletişim kurmalıdırlar.”

Yönetim Biçimi

“Devletimizin başındaki yaşların yerine gençleri yerleştirdik.

Fakirliği ortadan kaldırırdık.

Gece konduları ortadan kaldırıp o insanları apartman dairelerine yerleştirdik.

Herkesin düşüncesine önem verir yapacaklarımızı kişilerin fikirlerine göre uygulamaya geçirirdik.

Uyuşturucu ve sigarayı kesinlikle kaldırırdık. Kişi bu maddeleri kullanmakta direniyorsa ona en yakın hastanede bir ruhsal tedavi yapılması olanağını sağlardık.

Anayasanın her yıl belirli kurallarını gündeme göre değiştirirdik”

Bilgisayar Öğretmenleriyle Çalışan ve Ülkelerin Özelliklerini Bütün Olarak Ele Alan Öğrencilerin “Nasıl Bir Ülke İstiyoruz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlardan Örnekler

I.

“Biz öncelikle eşitlik olan, insanları bilinçli olan bir ülke istiyoruz. Eğer insanlar bilinçli olursa kendi çıkarlarını değil ülkenin çıkarlarını düşünürler. İnsanların kendini yönetecek kişilerin özgürce seçtiği bir ülke istiyoruz. Halkın gerçekten kendi kendine yönettiği, insanların ülkesini sevdiği bir ülke istiyoruz. İnsanların her konuda hoşgörülü olduğu bir ülke istiyoruz.”

II.

“Ekonomisi daha kalkınmış bir ülke istiyoruz. Ayrıca devleti yönetenlerin, devleti daha iyi yönetmelerini istiyoruz. Okullarda verilen eğitimin diğer kalkınmış ülkelerdeki gibi yetiştirilmelerini istiyoruz. Daha sağlam yapılmış arabalar istiyoruz. Trafikte polislerin koyduğu kurallara uyan yaya ve araç kullanan kişileri istiyoruz.”

Yorumlar ve Öneriler

Çocukların çıkardıkları ürünler, ürünlerin niteliği ve sürecin niteliği olmak üzere iki açıdan değerlendirilmiştir. Ürünlerin ve sürecin niteliğiyle ilgili olarak, bilgisayar öğretmenleriyle çalışan öğrencilerle, sınıf öğretmenleriyle çalışan öğrencilerin çıkardıkları ürünler arasında bazı kendine özgü farklılıklar gözlemlenmiştir.

Bilgisayar öğretmenleriyle çalışan grupta farklı ülkelerin özelliklerinin incelenmesi başka bir deyişle, bilgi toplama sürecinin daha uzun ve ayrıntılı olduğu bunun yanı sıra, sınıf öğretmenleriyle çalışan grupta toplanan bilgilerin örgütlenmesi ve paylaşımı sürecine daha önem verildiği gözlemlenmiştir. “Nasıl bir ülke istiyorum?” sorusuna verilen yanıtların nicel anlamda uzunluğu bile buna bir kanıt oluşturabilir.

Sınıf öğretmenlerinde teknoloji yeterliğinin, bilgisayar öğretmenlerinde ise öğretmenlik yeterliğinin eksik olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda sınıf öğretmeni yetiştiren kurumların programlarında teknoloji eğitiminin artırılması önerilirken, bilgisayar öğretmeni yetiştiren programların birkaç yıldan bu yana akademik eğitimle yetiştirilmelerinin önemi anlaşılmıştır. Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılmasının bu anlamda olumlu sonuçlar getireceği umudunu artırmaktadır.

Hali hazırda var olan öğretmenlerin ise böyle bir süreçte sınıf ve bilgisayar öğretmenleriyle işbirliği yaparak çalışmalarını ve düzenlenecek hizmet içi eğitimlerle yetiştirilmesi önemli görülmektedir.

Bu sürecin öğrencilerin işbirliği içinde çalışma alışkanlıklarına önemli katkılar getirdiği de gözlemlenmiştir. Bu sonuca öğrenci ve öğretmenlerden toplanan değerlendirme formlarının incelenmesi ve çocukların yazdıkları raporlardan varılmıştır.

Öğrenciler yeterince güdülendiklerinde yeni olanaklar yaratma konusunda mücadele etmektedirler. Bunun en temel kanıtı ise okulda sağlanan olanakların yetersiz olduğu durumlarda bireysel çabalarıyla olanaklar yaratmalarındadır. Bu konuda öğrenci görüşlerine ilişkin bir örnek aşağıda sunulmuştur.

“Biz bu projenin haberini aldığımızda çok şaşırдық. Süreyi duyduğumuzda projeyi yetiştiremeyeceğimizi düşünüp, paniklendik. Bir an önce çalışmalarımıza başlamak istedik. İlk günlerde lise ile küçük okul arasında koşturup durduk. Araştırdıkça bu konunun çok kolay olduğunu anladık. 25 Mayıs'ta Emreler'de toplanıp, elimizden geleni yapmaya çalıştık. Böyle diyoruz çünkü Emre'nin printerinin içine kalem kaçıyordu. Bunu düzeltmek bayağı zamanımızı aldı.”

Süreçte gözlenen bir başka nokta ise öğrencilerin kendilerini ve grup arkadaşlarını değerlendirmede de beceri kazanmış olmalarıdır. Sürecin başında ve sonunda yapılan değerlendirmelerden elde edilen sonuçlar arasındaki fark bu görüşü desteklemektedir.

Bu sonuçlar gerek öğretmenler gerekse öğrenciler tarafından ilk kez gerçekleştirilen bir süreç sonunda elde edilmiş olması çalışmanın önemini daha da artırmaktadır. Ayrıca, kendilerine farklı ortamlar sunulduğunda hem öğretmenler hem de öğrencilerin neleri başarabileceklerini görmek araştırmacıların da bu süreçte keyifle çalışmalarına neden olmuştur.

Kaynakça:

AASL (American Association of School Librarians)/ (AECT) Association for Educational Communications and Technology)(1998). Information literacy standards for student learning. American Library Association. Chicago.

Moursund, D. (1999). Project based learning using information technology. ISTE Publications. Eugene.